

Gunvor Strahl

Femton år var hon när hon började på fabriken. Det var roligt, säger hon – både i början och i fortsättningen. – och hon hann göra det mesta, både i produktionen och på kontoret. Det var inte många dagar hon var frånvarande. När Gunvor Strahl fick dottern 1969 var moderskapsledigheten tre månader.

Men vid 60 var det över.

– Jag blev arbetslöshetspensionär vid 60. Jag hade tänkt arbeta till 63 men det blev inte så.

Vägen vindlar, som det verkar, rakt in i skogen, bort från bebyggelsen. Men väl framme har man plötsligt utsikt över byns centrum, åt kyrkan till – den som heter Maria efter tsar Alexander II:s gemål.

Området här kallas Maren, men varför det börjat kallas så vet Gunvor Strahl inte.

Ett annat gammalt namn är Floåbakk och den benämningen har hon fått förklarad för sig av en bysbo, Sven Brådd. Den ska ha att göra med att de som en gång bosatte sig här måste få bort mossa på hela området för att få gårdsplan och odlingsmark.

– Men det namnet har aldrig använts, det har alltid varit Maren.

Huset som finns här nu och där hon är ensam sedan 2023 är en renoverad och tillbyggd version av hennes man Svens barndomshem.

Medan de var i arbetslivet hade de inte bara huset utan också arbetsplatsen – fabriken – gemensamt. Fabriken var Anders Ohls Ab, senare Ab Aino Lindeman. Den sysselsatte många björköbor efter att Ohls under 1900-talets första hälft konstruerat sin banbrytande nätbindningsmaskin.

Cirka 200 personer hann arbeta där under de år den fanns i byn. En tid sägs Björkö ha varit den mest industrialiserade byn i hela Finland, i förhållande till invånarantalet, alltså.

Men småbruket och fisket hade förstås också betydelse – förr.

Gunvor brukar begrundna samhällsförändringen då hon cyklar genom byn.

– Jag brukar tänka att förr, förr då vi växte upp behövdes alla i jordbruket. Kvinnorna räfsade, nu behövs de knappt alls mera. Man ser bara en ensam man på en traktor.

– Men det blir hö kvar vid dikeskanterna. Man slösar, säger hon och skrattar.

– Det är mycket som är borta, inte går man in till varandra som förr. Då gick man en liten stund till grannarna. Man sökte gemenskap, det var naturligt.

”På den tiden skulle kvinnorna bära in ved och vatten, bära ut slask, men de hade ändå tid att gå in till grannen. Nu har det blivit ett enda jäktande, folk bara springer.”

Gunvor blev industriarbetare 1951, innan hon hunnit fylla sexton. Det var spännande. Roligt.

– Jag trivdes väldigt bra på nätfabriken och hann göra det mesta. Jag var i produktionen, jag packade, jag var på kontoret. No va e skryyft.

– Det var liv och rörelse. Det fanns anställa från Replot och Brändövik och många här i byn hade hemarbete via fabriken. Nu håller fabriksbyggnaden på och förfaller. Ett tag snickrades det fönster där, men nu har den stått tom i flera år.

Nätfabriken i Björkö lades ner sommaren 1980. I december samma år började Gunvor på ”trälen” vid Lindemans i stan.

– Vi var flera härifrån som flyttade dit... jag, Gunnel Ohls, Barbro Ferm.

I början av 1990-talet bytte hon arbetsplats inom företaget igen, till fabriken i Replot.

– Men i Replot trivdes jag inte. Det var som en annan anda där.

1995 var hennes tid i arbetslivet över.

– Jag blev arbetslöshetspensionär vid 60. Jag hade tänkt arbeta till 63 men det blev inte så.

Ett mindre trevligt arv från årtiondena som fabriksarbetare är att hon av och till har besvär med hosta. Hon dras också sedan länge med astma. Men det skulle komma mer.

Hösten efter att Gunvor pensionerats drabbades hon av cirkulationsrubbingar i hjärnan och cancer på ryggen.

– Jag hade praktiskt taget aldrig varit hemma från arbetet medan jag arbetade. Ja, sa en bekant, du har inte haft tid att vara sjuk förr... Men jag kom till läkare i tid, hade jag inte gjort det hade jag blivit lam i ena sidan.

Cancern måste åtgärdas två gånger. Det visades sig att det inte opererats bort tillräckligt mycket första gången

– Avslutningsvis meddelade läkaren – Rähä, hette han – att nu ska jag rympa ihop dig på ryggen så att din röv inte börjar hänga. Han var bra, han. Efter operationen var jag på granskning i flera år.

Huset hon bor i, som alltså var maken Svens barndomshem, är byggt 1935. Fyra år senare kom kriget, som så radikalt förändrade så många liv.

– Sven var tio år då hans pappa stupade, hans mamma 30 år då hon blev änka.

Hon minns inte att Sven som vuxen skulle ha sagt så mycket om hur det var att tidigt bli faderlös.

– Någon gång kunde han berätta vad de gjort tillsammans när fadern, Viktor, var hemma på permission. Men nej, han sa inte mycket om det.

Svens mamma, änkan, hade nytta av att bo i en industrialiserad by.

– Hon började reparera vävar från Anders Ohls. Och så hade hon två kor.

Gunvors svärmor levde tills hon var 75, länge för sin generation, men kämpade med Parkinson de sista åren.

Foto Ann-Britt Pada

Gunvor är född ”andra dain i röiton.”

– Jag brukar säga det på hälsovårdscentralen i Smedsby, för att kolla om de vet när det är, säger hon och skrattar.

Andra dagen i röt månaden är den 24 juli. Hennes födelseår är 1935. Det var med andra ord 1950 hon började arbeta och ungefär samtidigt intressera sig för det nöjesutbud som fanns.

– Tänk, då vi var unga dansades det överallt hela tiden. En kväll i Replot, en i Björkö, en i Vallgrund. Nu finns inget kvar av det.

Vägbanken mellan Björkö och Replotlandet blev färdig i oktober 1954. Då blev det enklare med mycket, inklusive dansandet på annat håll.

– Före det cyklade vi till Nabböuran när det var dans i någon annan by, satte cyklarna i en båt, rodde över och cyklade sedan vidare på andra sidan.

Hon minns festligheterna i uf-lokalen i samband med att vägbanken invigdes, inte minst för att en av de medverkande var så kort till växten. Det var ”målar Herr”, Herman Westerholm, mångårig kommunalpolitiker i Replot. Han skulle hålla tal.

– Men det syntes bara en del av huvudet på honom då han kommit upp i talarstolen. Jag höll på att prusta till av skratt då jag såg det, minns jag.

Hon var 19 då och Herman Westerholm förstås uråldrig i jämförelse. Och kortväxt, som sagt.

Efter 1954 skaffade en del björköbor bil. Det blev liksom större vits med en bil när det gick att komma vidare till Replotfärjan, i trafik sedan 1952. Men strax innan vägbanken var farbar hann Gunvor Strahl vara med om vad hon kallar en ”fin sjukhusfärd”, med en präst inblandad.

– Jag blev sjuk i magen men höll ut på fabriken tills en arbetskamrat, Inga Sten, sa att i morgon kommer du nog inte hit, Gunvor.

Det blev Björklunds taxi ner till det som kallades ”håle” vid Revöfjärden, där hennes pappa och en farbror bar henne över på en spång av plankor. På andra sidan väntade kyrkoherde Hemming Kankkonen. Han körde henne vidare till Alskat, där hon lastades in i en ambulans. Det visade sig vara en blindtarmsoperation hon behövde.

Ett antal år senare, den 28 juli 1963, vigde samme Kankkonen henne och Sven.

– Vi hade egentligen inget bröllop, bara de närmaste – föräldrarna, syskonen, grannarna – var samlade. Sven var inte så mycket för något ”extra”. Han var lugn, jag mer ”vipso” och utåtrikad.

– Ja, det var då det, säger hon och reser sig för att hämta kaffekoppar.

Minnena av det som varit blir nästan påtagliga i rummet, förstärkta av det faktum att det inte är så många månader sedan äktenskapet ohjälpligen var över.

– Stundom är det så tomt, säger hon.

– Det var ju vi två i så många år ... vi hade villan på Södra Rönnskårsgrund, en bit från farleden ut till Valsörarna. Vi rodde och lade nät, hushållsfiskade. En gång då sommaren var slut räknade jag dagarna vi varit vid villan och kom till att det sammanlagt blev en hel månad.

Första ensamma julen skulle hon helst ha hoppat över. Men dottern Ann-Mari puffade på: fira som vanligt, ta fram plastgranen, kom till oss i Karperö på julafton.

– Jag grät då jag hängde upp julgardinerna i köket. Sven tyckte så om de gardinerna.

Att laga mat blir mindre motiverande när man gör det åt en enda person.

– Sedan Sven gick bort äter jag ibland bara smörgås på morgonen, gröt på kvällen.

Dessbättre kommer det ibland matövertäckningar utifrån. Små handlingar i vardagen som betyder mycket.

– Min yngsta bror Alf, som jag har bra hjälp av, kan komma med älgbiffar. Stefan Rönn, som jag är faster åt, kom för ett tag sedan med en färdigt kokt lake med sås och rom. Det var så gott, så gott.

Det var i början av maj 2023 som Sven dog. Han hade blivit tröttare och tröttare och börjat tala om att han ville bort. Han hade inte smärtor men var bara så trött.

– Vill du bort från mig, frågade jag. Nej, det ville han ju inte, men till sist sa hemvårdaren att nu ringer vi efter ambulansen.

– Han skulle ha fyllt 90 i år. De sade att dödsorsaken var lunginflammation.

”Då min pappa dog 1970 fick jag en annan inställning till döden än vad jag haft tidigare.”

Är du själv rädd för att åldras, komma närmare slutet?

– Nej, jag tänker inte på det. Då min pappa dog 1970 fick jag en annan inställning till döden än vad jag haft tidigare. Jag hade sett hur han led medan han var sjuk. Men när jag kom till Bäsch-Kaalos, som min hemgård heter, och såg honom efter att han dött låg det som ett leende över hans ansikte. Det var så fridfullt.

Under första hälften av 1900-talet var det ännu vanligt med öppna kistor på begravningar. Alla skulle se den man tog avsked av. Gunvor har minnen av hur hon som barn tillsammans med andra barn sprang runt en öppen kista. Det var inget speciellt med det, ingen skräck, det var bara som det var.

Sådana barndomsminnen har inga nutida barn.

När Gunvors pappa dog var Gunvors och Svens enda barn Ann-Mari ett år gammal.

– Det var så konstigt när jag var med henne där hemma efter att pappa dött. Ann-Mari gick från rum till rum. Nä, sa hon, nä-ä.

Någon var borta.

Ann-Mari är alltså född 1969. Systemet med moderskapspenning hade då funnits i fem år, sedan 1964. Gunvor kunde ta mammaledigt i tre månader, sedan ryckte Svens mamma in.

– Hon var så glad över flickan. Och hon bodde ju med oss.

Ann-Mari bor i dag i Karperö och har tre vuxna barn mellan 20 och 30. Johanna, mellanbarnet, brukar rycka in som fönstervätterska i Björkö. Det är tacksamt; Gunvor föll och skadade ena axeln ganska allvarligt för något år sedan.

– Jag kan inte lyfta högra armen tillräckligt högt för att kunna tvätta fönster efter det, så hjälpen behövs.

För omgivningen vill hon se tydligt, genom rena fönster... ”för nog är det vackert här runt”.

Det finns bergsknallar bakom huset och, som sagt, utsikt över byns centrum.

”Sköt vården så den fungerar! Och så vill jag att samhället ska ta vara på de gamla.”n

Gunvor kör bil fortfarande och kan ta sig till stan vid behov. Fåolanskape – benen – fungerar skapligt även om hon säger att hon inte får upp samma fart som förr. Hon går 600 meter på morgnarna. Alltid med dubbskor om det är den årstiden. Skottar snö runt huset och drar in ved på en pulka vintertid.

Vad skulle du vilja säga till dem som planerar och bygger samhället i dag?

Hon funderar påfallande länge för att hitta de rätta formuleringarna.

– Sköt vården så den fungerar! Och så vill jag att samhället ska ta vara på de gamla. De ska inte lämnas vind för våg; de har byggt upp landet. Jag vill att de som har makt ska bemöta en annan människa som de själva vill bli bemötta. De ska visa empati, inte bara nonchalera folk.

Sist, det ovanliga namnet Strahl, varifrån kommer det?

– Ursprungligen från Västerbotten. Till en början var det Strahlman. Svens farmor tog namnet Strahl och när hon gifte sig tog också farfar det namnet.

Att en äkta man tar hustruns efternamn är inte bara en nymodighet på 2000-talet.